

Τὸ κείμενον αὐτὸ ὑπαινίσσεται ἴσως καὶ μίαν διαφορετικὴν μορφήν ἀνισότητος μεταξὺ τοῦ «σπουδαίου» ἄρχοντος καὶ τῶν πολιτῶν. Ἐάν ἡ βούλησις τοῦ ἄρχοντος ἐκδηλώνεται μὲ τὸν νόμον, ὑπερβαίνει τὴν γραπτὴν ἢ ἄγραφον, θετικὴν πάντως διατύπωσίν της, ὅπως ἡ «ὑπόνοια» ἐνὸς μύθου ἢ ἐνὸς ἔργου τέχνης ἐν γένει δὲν ἐξαντλεῖται εἰς τὴν ἔκφρασίν της. Ἴσως εἰς τὴν ιδιότητα αὐτὴν τοῦ ἄρχοντος ἀναφέρεται καὶ ὁ Ξενοφῶν, ὅταν λέγῃ ὅτι ὁ ἄρχων εἶναι «νόμος βλέπων... ὅτι καὶ τάττειν ἱκανὸς ἐστὶ καὶ ὄρᾶν τὸν ἀτακτοῦντα καὶ κολάζειν».¹⁸⁵ Δι' αὐτὸ δὲ ὁ ἄρχων εὐρίσκεται πρὸς τοὺς ἀρχομένους εἰς οἶαν σχέσιν εὐρίσκεται ὁ «βουκόλος» πρὸς τὸ «ποιμνιόν» του. Κατὰ πόσον τὰ κείμενα αὐτὰ τῆς Κύρου Παιδείας ἀπηχοῦν ἀπόψεις τοῦ Ἀντισθέuous, ὅπως νομίζει ὁ C. Joël, δὲν εἶναι βέβαιον, διότι ἐνίοτε ὁ Ξενοφῶν πραγματεύεται εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ Κυνικὰ θέματα ὄχι συμφώνως πρὸς τὴν Κυνικὴν σκέψιν.¹⁸⁶

Ἄλλὰ καὶ ἐν ἀκόμῃ τὰ ἀνωτέρω κείμενα ἐκφράζουν Κυνικὰς θεωρίας, εἶναι δυνατόν νὰ τονίζεται εἰς αὐτὰ ὄχι τόσο ἡ ὑπεροχὴ τοῦ ἄρχοντος ἐναντι τῶν ἀρχομένων, ὅσον ἡ ἀνιδιοτέλεια τοῦ πρώτου καὶ ἡ Σωκρατικὴ ἀρχὴ ὅτι ἡ ἀσκησις τῆς ἐξουσίας ἀποβλέπει εἰς τὴν ὠφέλειαν τῶν ἀρχομένων, ὅπως ἀκριβῶς ὁ βουκόλος, ὡς βουκόλος, ἀποβλέπει, κατὰ τὸν Σωκράτη, εἰς τὴν καλὴν κατάστασιν τοῦ ποιμνίου του. Ὅπως ὅποτε, τὰ ἀνωτέρω κείμενα τοῦ Ξενοφῶντος ὅπως καὶ τὸ ἀπόσπασμα τοῦ Ἀντισθέuous δὲν δικαιολογοῦν τὴν ἑρμηνείαν τοῦ A. Verdross - Drossberg, πού ἀποδίδει εἰς τοὺς Κυνικοὺς τὴν ἀποψιν ὅτι οἱ ἀρχόμενοι δὲν εἶναι ἐνεργητικοὶ πολῖται ἀλλὰ μόνον ὑπήκοοι, δηλαδὴ παθητικὰ ἀντικείμενα τῆς φροντίδος τῶν «σπουδαίων» ἀρχόντων.¹⁸⁷

Ἡ θεωρία τῶν Κυνικῶν διὰ τὴν σχέσιν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων δὲν συνεπάγεται ἀρνήσιν τῆς μεταξὺ των ἰσότητος. Ἀπλῶς ὑποκαθιστᾷ εἰς τὴν ἀλογον καὶ ἐπιφανειακὴν περὶ ἰσότητος ἀντίληψιν, ὅτι ὅλοι πρέπει νὰ ἔχουν τὰ αὐτὰ δικαιώματα συμμετοχῆς εἰς τὸ «κύριον τῆς πόλεως», τὴν «γεωμετρικὴν» ἰσότητα,¹⁸⁸ ἢ ὁποῖα σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἡ αὐτὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ βαθμοῦ τῆς «σπουδαιότητος» ἐκάστου τῶν πολιτῶν καὶ τοῦ δικαιώματός του νὰ λαμβάνῃ μέρος εἰς τὸ «κύριον τῆς πόλεως». Τότε θὰ ἀγνοοῦνται κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ ὅλα τὰ ἄλλα κριτήρια.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Π.χ. H.C. Baldry, *Unity*, σ. 105 - 106. 'Η άποψις αύτή επιβεβαιούται επιφανειακώς άπό όσα λέγει ό γυμνοσοφιστής Κάλανος κατά τον 'Ονησίκριτον 134F17 (10) Jacoby. 'Ανάπτυξιν τής άπόψεως ότι οι Κυνικοί άναζητοϋν τήν άτομικήν εύδαιμονίαν άποκλειστικώς επιχειρεϊ ό G.C. Field, *Plato and his contemporaries*, σ. 119 - 121.

2. Διογ. Λαέρτ. VI 18, 38.

3. Διογ. Λαέρτ. VI 38.

4. Διογ. Λαέρτ. VI 93.

5. Αρριανού, *Τών 'Επικτήτου Διατριβών*, Δ, 1, 2.

6. Διογ. Λαέρτ. VI 69, 97. Κατά τον D.R. Dudley, *A History of Cynicism*, σ. 29 ή παρρησία αναφέρεται εις τον λόγον και ή άναίδεια εις τήν πράξιν τών Κυνικών. 'Η άναισχυντία έμφανίζεται ως ή πλέον ύπερβολική μορφή τής άναιδείας, νοουμένης βεβαίως ως «κρείττονος» και όχι «χείρονος» τής «αίδους». Βλ. F. Mullach, II, σ. 263, στ. Β, σημ. 36.

7. Κικέρων, *De Natura Deorum* I, 13. Βλ. και 'Αντισθένους άπ. 24 Mullach. 'Αρνησιν τών λατρευτικών τύπων εκφράζει ό Διογένης έν Διογ. Λαέρτ. VI 24. Τήν στηρίζει προφανώς εις τήν άποψιν ότι τὸ θεϊον δέν έχει ιδιαίτεραν σχέσιν με οίανδήποτε συγκεκριμένην πόλιν ή έθνότητα, *Δίων, Διογένους ή περί Οίκετων*, X 303R. 'Ο 'Απόλλων οϋτε άττικίζει» οϋτε «δωρίζει» αλλά προσφέρεται εις τούς ανθρώπους που «δύνανται χρῆσθαι αύτῶ».

8. 'Αντίληψιν περί αύταρκειας παραπλησίαν προς τήν Κυνικήν ύπαινίσσεται εις τὰ 'Ηθικὰ Νικομάχεια, Α, 7, 1097b7 κ.έ.

9. Εις τὸ άνωτέρω κείμενον ό 'Αριστοτέλης αντιδιαστέλλει τήν αντίληψιν, τήν όποίαν και επικρίνει, ότι ή αύταρκεια είναι συνυφασμένη με τον «μονώτην» βίον, προς τήν όρθήν κατά τήν άποψίν του αντίληψιν ότι αύταρκεια είναι αύτὸ που αίρετόν ποιεί τον βίον και μηδενός ένδεα». 'Η αντίληψις αύτή περί αύταρκειας είναι ή μόνη που συμβιβάζεται με τήν ιδιότητα του ανθρώπου ως «φύσει πολιτικού» όντος.

10. Α.χ. τούς γονεΐς, τούς συγγενεΐς, τούς συμπολίτας κ.λπ., 'Αριστοτέλης ένθ. άνωτ., ή τούς φίλους 'Ηθ. Νικ. 1169b4 κ.έ. 'Ακόμη και ύπό τήν περιορισμένην άνωτέρω έννοιαν ή «αύταρκεια» προσιδιάζει μάλλον προς τας «διανοητικας» άρετας ως ή «σοφία» παρά προς τας «ήθικας», ως ή άνδρεια και ή δικαιοσύνη, 'Ηθ. Νικ. Κ 7, 1177a 27 κ.έ.

11. Οϋτω ό P. Aubenque, *La Prudence chez Aristote*, σ. 79 - 80.

12. G.C. Field, *Plato and his Contemporaries*, σ. 135.

13. 'Η αναφορά εις τούς «παλαιούς» έν αντίθεσει προς τούς «ύστερον» καθιστά κατά τον Δίωνα μίαν ρητορικήν άνάπτυξιν πειστικωτέραν δια τούς άκροατάς. Βλ. έπ' αύτου G.M.A. Grube, *The Greek and Roman Critics*, σ. 331.

14. D.R. Dudley, *A History of Cynicism*, σ. 43, επίσης H. C. Baldry, *The Unity of Mankind in Greek Thought*, σ. 111. Τήν αντίθεσιν, κατά τήν άποψίν του, μεταξύ «αύταρκειας» και «φιλανθρωπίας» τονίζει ό Baldry και εις τήν άνακοίνωσιν του «*The Idea of the Unity of Mankind, έν Entretiens sur l'Antiquité Classique: Grecs et Barbares, Vandoeuvres - Genève 1964*, σ. 180.

15. Βλ. σημ. 2 και E. Wolf, *Griechisches Rechtsdenken*, III, 1, σ. 75.

16. Διογένης, ἐν Διογ. Λαέρτ. VI, 72. Τὸ ἀπολιτεύεσθαι, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι δυνατόν «ἄνευ νόμου», εἶναι προφανῶς ἀπαραίτητον διὰ τοὺς «πολλούς». Κατὰ τὸν βαθμὸν ποῦ «ὁ σοφὸς» ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν «πολλῶν» δὲν τοῦ εἶναι ἐπιτρεπτόν νὰ ἀπέχη ἐντελῶς ἀπὸ τὸ ἀπολιτεύεσθαι, Ἐπισημ. 89 Mullach.

17. «Κράτης ἀπέκασε τοὺς ἀνοήτους τῶν ἀνθρώπων τοῖς τρυπάνοις ἄνευ γὰρ δεσμοῦ και ἀνάγκης μηδὲν ἐθέλειν τῶν δεόντων ποιεῖν», Στοβαίου, Γ, 4, 50.

18. «Καλὸν νόμος, ἀλλ' οὐ κρεῖττον φιλοσοφίας· ὁ μὲν γὰρ βιάζεται μὴ ἀδικεῖν, ἡ δὲ διδάσκει. Ὅσα δὲ χειρὸν ἀνάγκη τι ποιεῖν τοῦ ἐκουσίως, τοσούτω και νόμος φιλοσοφίας...», [Κράτης] ἐν R. Hercher, *Epistolographi Graeci*, σ. 199, στ. Α.

19. Βλ. Διογ. Λαέρτ. VI 72. Ὅτι ἡ πόλις εἶναι νοητὴ μόνον διὰ τῶν νόμων τῆς ἀναπτύσσει ἤδη ὁ Σωκράτης εἰς τὸν Κρίτων α, 53a. Πρβλ. 50a - b, 51d, 52b - c.

20. Νόμοι, Α, 644d. Βλ. ἐπ' αὐτοῦ U. Galli, *Platone e il nomos*, σ. 76 - 77 ὡς και A. C. Bayonas, *The Idea of Legislation in the Earlier Platonic Dialogues*, σ. 28.

21. Ἐπισημ. Α 16 ἐν H. Diels, *Poetarum Philosophorum Fragmenta*.

22. Διογ. Λαέρτ. VI 73.

23. Διογ. Λαέρτ. VI 41.

24. Ἀριστοτέλους Ρητορικὴ Τέχνη, Α, 13, 1373b4 κ.έ.

25. Ἐνθ. ἄνωτ. Κεφ. 13 και 15. Σαφέστερον ἀναπτύσσεται ἡ ἀποψις αὐτὴ εἰς τὴν Πολιτείαν τοῦ Ζήνωνος, ὅπου λέγεται ἔτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι φύσει ἰσόνομοι. Βλ. J.W. Jones, *The Law and Legal Theory of the Greeks*, σ. 50.

26. Στοβαῖος, Γ, 1, 98.

27. Ἐνθ. ἄνωτ. Γ, 1, 124.

28. Γ, 1, 123.

29. *Discours de la Méthode*, ἐν Descartes, *Oeuvres*, σ. 142.

30. «Ἐπισημ. ἐρωτηθεὶς ὑπὸ τινος τί διδάξει τὸν υἱὸν εἶπεν, εἰ μὲν θεοῖς μέλλει συμβιοῦν, φιλόσοφον, εἰ δὲ ἀνθρώποις, ρήτορα», Στοβαῖος, Β, 31, 76.

31. Ἐπισημ. 26 Mullach.

32. Ἐπισημ. ἄνωτ.

33. Ἐπισημ. ἄνωτ.

34. Στοβαῖος Γ, 34, 16.

35. Στοβαῖος, Γ, 40, 8. Εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι δὲν ὑπάρχει ποιοτικὴ ἀλλὰ μόνον ποσοτικὴ διαφορὰ μεταξὺ τοῦ κατ' ἰδίαν και τοῦ δημοσίου βίου, ποῦ ὁδηγεῖ εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῆς ἀτομικῆς ἠθικῆς συμπίπτουν πρὸς τὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς, ἀναφέρεται και ὁ Σωκράτης εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Ξενοφῶντος, Γ, 1, 5 : 4, 6 - 20 : 6, 14 κ.έ. : 9, 10 - 17 : Δ, 2, 11.

36. Πλάτωνος Γοργίας 452e.

37. Ἐνθ. ἄνωτ. 456b, 457a.

38. Ἐνθ. ἄνωτ. 457b.

39. Ξενοφῶντος Συμπόσιον 3, 4.

40. Ξενοφῶντος Συμπόσιον 4, 42.

41. Ἐνθ. ἄνωτ. Δι' αὐτό, κατὰ τὸν Ἐπισημ., δίκαιοι εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι μόνον αὐτοὶ ποῦ ἀσκοῦν τὴν «εὐτέλειαν» και ἀρκοῦνται εἰς τὰ «παρόντα».

42. Ξενοφῶντος Συμπόσιον 6, 64 (Ἐπισημ. 38 Mullach).

43. Διογ. Λαέρτ. VI 103 (Ἐπισημ. 2 Mullach).

E. IANNOU Κ.Τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

44. 'Επ' αὐτοῦ H. C. Baldry, *The Unity of Mankind in Greek Thought*, σ. 111.
45. 'Αντισθένης ἀπ. 89 Mullach.
46. Διογ. Λαέρτ. VI, 28.
47. Δημῶναξ ἐν Mullach, B, σ. 348, σημ. 5.
48. Πλάτωνος Γοργίας 510c.
49. Διογένης ἐν Διογ. Λαέρτ. VI 49.
50. Δίων, Διογένους ἢ Περὶ Τυραννίδος VI 205R.
51. Τέλης, Περὶ Αὐταρκείας, ἐν Στοβαίῳ Γ, 1, 125 - 126.
52. Πολιτεία, Δ, 435e.
53. Δίων, 'Εν 'Αθήναις ἢ Περὶ Φυγῆς, XXIII 434R - 435R.
- Βλ. καὶ σημ. 52.
54. Δίων, ἐνθ. ἄνωτ.
55. Διογένης, ἀπ. 286 - 287 Mullach.
56. Βλ. W.W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, σ. 279.
57. Λυκοῦργος, 31, 2.
58. H. C. Baldry, *The Unity of Mankind in Greek Thought*, σ. 162. 'Ο Baldry ἀναφέρεται ἐδῶ εἰς τὴν μαρτυρίαν τοῦ Πλούταρχου διὰ τὴν Πολιτείαν τοῦ Ζήνωνος (Περὶ 'Αλεξάνδρου Τύχης ἢ 'Αρετῆς 329a - b). Γενικῶς ὁμῶς ἢ ἀποφίς του εἶναι ὅτι αἱ ἀναφοραὶ τοῦ Πλούταρχου εἰς προγενεστέρας θεωρίας περὶ «πολιτείας» ἢ «δόμοιαις» εἶναι ἰδικαί του ἐξιδανικευμένα κατασκευαί, ποὺ ἐξυπηρετοῦν ρητορικοὺς σκοποὺς.
59. Ξενοφῶντος Συμπόσιον 4, 64.
60. 'Αντισθένης, ἐνθ. ἄνωτ. 4, 42.
61. Ξενοφῶν, Συμπόσιον, 4, 43, Πλούταρχος, Λυκοῦργος, 31, 2.
62. Πλούταρχος, ἐνθ. ἄνωτ., 31, 1.
63. Δημῶναξ, ἐν Mullach, 2, σ. 348, σημ. 5.
64. 'Αντισθένης, ἀπ. 40 Mullach.
65. Διογένης, ἀπ. 290, Mullach.
66. Δημῶναξ, ἐν Mullach, σ. 348, σημ. 5.
67. Μάξιμος, ἐν Mullach, II, σ. 388, στ. α.
68. 'Επ' αὐτοῦ βλ. E. Zeller, *Die Philosophie der Griechen*, σ. 220.
69. Δεῖγμα ἐφαρμογῆς τῆς ἀλληγορικῆς μεθόδου εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ὁμηρικοῦ 'Οδυσσεῶς ἐμφανίζεται εἰς τὸ ἀπ. 26 τοῦ 'Αντισθένης (Mullach).
70. 'Ο H. J. Marrou, *Histoire de l'Education dans l'Antiquité*, σ. 102, ἐρμηνεύει τὰς «ύπονοίας» ὡς «*carrière - pensées philosophiques et morales*». Τὴν μορφήν αὐτὴν παρουσιάζει καὶ ἡ «διάνοια» τοῦ νομοθέτου, ὅπως τὴν ὀρίζει ὁ 'Αριστοτέλης εἰς τὴν Ρητορικὴν A, 13, 1374b18.
71. 'Αριστοτέλης, ἐνθ. ἄνωτ., 1374b1.
72. [Διογένης] ἐν Hercher, σ. 236 στ. α.
73. W. W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, σ. 279. Πρβλ. καὶ A. Lesky, *Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας*, σ. 921.
74. D. R. Dudley, *A History of Cynicism*, σ. 43.
75. Κράτης ἐν Διογ. Λαέρτ. VI, 86, 88.
76. Διογ. Λαέρτ. VI, 41.
77. 'Ονησικρίτου ἀπόσπασμα 134F17 (10)a.
78. W.W. Tarn, *Hellenistic Civilization*, σ. 282. Εἰς τὸν Διογένη Λαέρτιον VI 84 παραλληλίζεται ὁ 'Ονησίκριτος πρὸς τὸν Ξενοφῶντα (Κύρου Παιδεία) ὡς πρὸς τὸν ἐγκωμιαστικὸν χαρακτῆρα τῆς ἀφηγήσεώς του.

79. Βλ. σημ. 78.
80. J. Humbert, *Socrate et les Petits Socratiques*, σ. 232.
81. Διογ. Λαέρτ. VI, 1.
82. Συμφώνως πρὸς τὴν Ἀριστοτελικὴν διατύπωσιν, Ἠθικὰ Νικομάχεια B, 2, 1104b3.
83. Ἐνθ. ἄνωτ. Γ, 3, 1115a25 κ.έ.
84. Ἐνθ. ἄνωτ. Γ, 3, 1115a33 - 35 κ.έ.
85. Ἡ ἀνάλυσις τῆς ἀνδρείας ποὺ περιέχεται εἰς τὰ Ἠθικὰ Νικομάχεια (Γ, 6) ἔχει ὡς ἀφετηρίαν τὰ γενικῶς παραδεκτὰ «ἐν ταῖς πόλεσι καὶ παρὰ τοῖς μονάρχοις» (1115a33 - 35).
86. Ἀντισθένης ἀπ. 51 καὶ 65 Mullach.
87. Ἀντισθένης ἀπ. 10 Mullach.
88. Ἀπ. 32 Mullach.
89. Δίων, Ἐν Ἀθηναίῃς ἢ Περὶ Φυγῆς, X 430R.
90. Πλουτάρχου Λυκοῦργος, 30, 7.
91. Ἀρριανοῦ, Τῶν Ἐπικτήτου Διατριβῶν, Γ, 23, 25, Διογ. Λαέρτ. VI 43.
92. A, 638a, 641a.
93. Νόμοι, ἐνθ. ἄνωτ.
94. Πλάτωνος Λάχης 185a.
95. 95a.
96. 190c.
97. 199c.
98. 199e.
99. Μενάνδρου Δύσκολος, στ. 743 - 745. Βλ. H. C. Baldry, *The Unity of Mankind...*, σ. 211, σημ. 24.
100. Περὶ Στωϊκῶν, στ. 14 (Crönert), Αἰλιανοῦ Ποικίλη Ἱστορία, 9, 28. Ὅπως ἔρθῶς τονίζει ὁ J. C. Field, *Plato and his Contemporaries*, σ. 112 - 113, ἡ τάξις τῶν ἐνόπλων κατὰ τὸν Δ' αἰῶνα ἀποκτᾶ μισθοφορικὸν χαρακτῆρα καὶ τὸ γεγονὸς αὐτὸ τὴν τοποθετεῖ ἐκτὸς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, τὴν στερεῖ ἐπίσης τῆς πολιτικῆς εὐθύνης. Τοῦτο ἐξηγεῖ ἴσως τὰς ἐπικρίσεις τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Κυνικῶν ἀπέναντί της.
101. V. Martin, *Un recueil de diatribes cyniques*, σ. 98 - 99 (XI, 15).
102. «Οὐκ οἶσθα ὅτι τὸ σῶμα ἢ φύσις ἐκάστῳ ἐποίησεν ἱκανὸν εἶναι πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θεραπείαν» Διογένης ἐν Δίῳ, Διογένης ἢ Περὶ Οἰκετῶν X, 298R.
103. Δίων, Διογένης ἢ Περὶ Τυραννίδος, VI, 211R.
104. Ἐπ' αὐτοῦ H.C. Baldry, *The Unity of Mankind in Greek Thought*, σσ. 83 καὶ 104.
105. Αἰλιανοῦ Ποικίλη Ἱστορία, 9, 28. Βλ. καὶ F. Ollier, *Le Mirage Spartiate*, II, σ. 8.
106. Ὀνησίκριτος, ἀπ. 134F24 (20) Jacoby.
107. Ὀνησίκριτος ἀπ. 134F17 (10)a Jacoby.
108. Διογ. Λαέρτ. VI 104.
109. Ἀντισθένης ἐν Διογ. Λαέρτ. VI 103.
110. Βλ. F. Ollier, *Le Mirage Spartiate*, II, σ. 8 κ.έ.
111. Διογένης ἐν Στοβαίῳ Z47 Meineke.
112. Διογένης ἐν Διογ. Λαέρτ. VI 41.
113. *Le Mirage Spartiate*, II, σσ. 13 - 14, 21, 41.
114. Κράτης ἐν Hercher, σ. 214, στ. α.
115. Ἀντισθένης, ἀπ. 44, 47 Mullach, Διογένης ἐν Διογ. Λαέρτ. VI 53.
116. Δίων, Διογένης ἢ Ἰσθμικὸς IX 288R.

117. Βλ. σημ. 35.

118. Ὀνησίκριτος, ἀπ. 134F17 (20)a Jacoby.

119. Διογ. Λαέρτ. VI, 38 - 39, 53. Πρβλ. Πλάτωνος Θεαίτητον 155e, Σοφιστήν 246a. Τὸ ἐρώτημα, ἐὰν οἱ κούδεν ἄλλο οἰόμενοι εἶναι ἢ οὐ ἂν δύ-
νωνται ἀπρίξ τοῖν χεροῖν λαβέσθαι...» (Θεαίτητος) ἢ αὐτοὶ ποὺ «δυσχυ-
ρίζονται τοῦτο εἶναι μόνον ὃ παρέχει προσβολὴν ἢ ἐπαφήν τινα» (Σοφιστής)
εἶναι οἱ ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους ὀνομαζόμενοι «Ἀντισθένειοι» ἢ ὄχι, εἶναι δύσκολον
νὰ τύχη ὀριστικῆς ἀπαντήσεως. Πάντως, καὶ ἐὰν δεχθῶμεν μὲ τὸν Diès, τὸν Field
κ.ἄ. ὅτι ὁ Πλάτων ἀναφέρεται ἀορίστως εἰς διάχυτα φιλοσοφικά ρεύματα τῆς ἐπο-
χῆς του καὶ ὄχι εἰς συγκεκριμένα πρόσωπα ἢ σχολάς, δὲν ἐπεταὶ ἐξ αὐτοῦ ὅτι δὲν
ἔχει κατὰ νοῦν καὶ τοὺς «Ἀντισθένειους». Ὅπως δὲποτε, συμφώνως πρὸς τὴν μαρ-
τυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους (Μετὰ τὰ Φυσικὰ Δ, 29, 1024b32 κ.ἑ., Η, 3,
1043b22 κ.ἑ.) ὁ Ἀντισθένης ἐδέχετο ὅτι δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν μόνον τὰ πρά-
γματα διὰ τοῦ «οἰκείου» πρὸς αὐτὰ «λόγου». Τοῦτο προϋποθέτει, ὅπως προκύπτει
καὶ ἀπὸ τὴν ἀποδιδδομένην εἰς τοὺς Κυνικοὺς ὑπὸ τῆς μεταγενεστέρως παραδόσεως
ἀρνήσιν τῶν καθόλου ἐννοιῶν (βλ. σημ. 115), ὅτι μόνον καθ' ἕκαστον ἀντικείμενα,
ὅπως αὐτὰ ποὺ ὑποπίπτουν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, ὑπάρχουν. Αὐτὴν τὴν θεωρίαν
ὑπαινίσσεται ἀκριβῶς ὁ Πλάτων εἰς τὸν Θεαίτητον καὶ τὸν Σοφιστήν.
Τὰ δύο κείμενα ἀναφέρονται πάντως εἰς τὴν ἰδίαν αἰσθησιοκρατικὴν θεωρίαν, τὴν
ὅποیان δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ χαρακτηρίσῃ κανεὶς ὡς «κύλιστικὴν», ὡς πράττουν συ-
νήθως οἱ ἐρμηνευταί, π.χ. ὁ G.C. Field, Plato and his Contem-
poraries, σσ. 192 - 193.

120. Διογ. Λαέρτ. VI 69.

121. Διογ. Λαέρτ. VI 69.

122. Διογ. Λαέρτ. ἐνθ. ἄνωτ.

123. Διογ. Λαέρτ. VI 97.

124. Διογ. Λαέρτ. VI 34.

125. Ὁ κανὼν αὐτὸς ἰσχύει διὰ τὴν «κυνογαμίαν» τοῦ Κράτητος.

126. Διογ. Λαέρτ. VI 12.

127. Διογ. Λαέρτ. VI 11.

128. Διογ. Λαέρτ. VI 12.

129. Διογ. Λαέρτ. VI 71.

130. Διογ. Λαέρτ. VI 88.

131. Διογ. Λαέρτ. VI 69.

132. Πλουτάρχου Λυκοῦργος 9, 1 - 3, F. Ollier, Le Mirage
Spartiate, II, σ. 16.

133. Ὀνησίκριτος, ἐν Jacoby 134F 24(20).

134. Ἀντισθένους ἀπ. 24 Mullach.

135. Πρβλ. P. Decharme, La Critique des traditions
religieuses chez les Grecs, σ. 218 σημ. 1.

136. P. Decharme, ἐνθ. ἄνωτ.

137. Διογ. Λαέρτ. VI 41.

138. Διογ. Λαέρτ. VI 59.

139. Hercher, Epistolographi Graeci, 253a.

140. Μόνιμος ἐν Σέξτω, Πρὸς Λογικοὺς, B 88.

141. Οἰνόμαος ἐν Mullach, σ. 384a.

142. Οἰνομάου ἀπ. 14 Mullach.

143. Διογ. Λαέρτ. VI 59.

144. Ἀντισθένης ἐν P. Decharme, ἐνθ. ἄνωτ., σ. 290.

145. W. L. Westermann, The Slave Systems..., σ. 5, πρβλ.
H. Wallon, Histoire de l'esclavage..., τ. 2, σσ. 297 - 298.

146. Διογ. Λαέρτ. VI 39. Πρβλ. J. Bernays, Lucian und die Ky-
niker, σ. 32.

147. Δημῶναξ ἐν Mullach, σ. 348, σημ. 6.

148. Διογ. Λαέρτ. VI 4.
 149. Ἀντισθένης ἀπ. 17 καὶ 26 Mullach.
 150. F. Cozzzi, *Antisthenis Fragmenta*, Milano, 1966, σ. 43.
 151. R. Mondolfo, *La Comprensione...*, σ. 207.
 152. Ἀντίθετος εἶναι ἡ ἄποψις τοῦ J. Tate, *Antisthenes was not an allegorist*, *Eranos*, LI, 1953, σ. 14 - 22.
 153. Διογ. Λαέρτ. VI 20.
 154. *Contrat Social*, ἔκδ. M. Halbwachs, σσ. 426 - 428.
 155. Πλάτωνος *Εὐθύφρων*, 12d.
 156. *Socrate et les Petits Socratiques*, σ. 151.
 157. Διογ. Λαέρτ. VI 44.
 158. Διογ. Λαέρτ. VI 51.
 159. Διογ. Λαέρτ. VI 41.
 160. Διογ. Λαέρτ. VI 39.
 161. Ὀνησίκριτος 134F17 (10)a.
 162. Διογ. Λαέρτ. VI 63.
 163. Διογ. Λαέρτ. VI 15, πρβλ. P. Gardner, *Diogenes and Delphi*, *Classical Review*, 7, 1893, 437 - 439.
 164. *Λακεδαιμονίων Πολιτεία*, VIII, 8.
 165. Ἐν Fr. Ollier, *Le Mirage Spartiate*, I, σσ. 406 - 407.
 166. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἄποψις τοῦ Ollier.
 167. Πλάτωνος *Λάχης* 198d - e.
 168. Ξενοφῶντος *Ἀπομνημονεύματα* A, 1, 8 - 9.
 169. Πρβλ. J. Humbert, *Socrate et les petits Socratiques*, σ. 128 - 129.
 170. Διογ. Λαέρτ. VI 6.
 171. Διογ. Λαέρτ. VI 8.
 172. Πλουτάρχου *Λυκοῦργος* 31, 1.
 173. Ὀνησίκριτος 134F17 (10)a Jacoby.
 174. Διογ. Λαέρτ. VI 12.
 175. Δίων VI, 145R - 146R.
 176. Ἀριστοτέλους *Προτρεπτικός*, ἀπ. 1 Ross.
 177. Διογ. Λαέρτ. VI 8.
 178. Διογ. Λαέρτ. VI 39.
 179. Διογ. Λαέρτ. VI 1.
 180. Διογ. Λαέρτ. VI 4.
 181. Διογ. Λαέρτ. VI 1.
 182. Διογένης ἐν Hercher, σ. 243, στ. α.
 183. Στοβαῖος Γ, 4, 50. Κράτης ἐν Hercher, σ. 208a.
 184. Ἀριστοτέλους *Πολιτικά* Γ, 1284a15.
 185. *Κύρου Παιδεία* A, 1, 2 - 3.
 186. Fr. Ollier, *Le Mirage Spartiate*, I, σ. 407.
 187. Δὲν ἔπεται ὅτι οἱ πολῖται εἶναι μόνον ἄβουλα ἀντικείμενα τῆς φροντίδος τῶν ἀρχόντων, ὡς λέγεται παρὰ A. Verdross - Drossberg, *Grundlinien der antiken Rechts- und Staatsphilosophie*, Wien, 1946, σ. 152.
 188. Πλάτωνος *Γοργίας*, 508a.

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ

Ἐκ τῶν ἀναλύσεων τῶν προηγουμένων κεφαλαίων προκύπτει τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πολιτικὴ φιλοσοφία τῶν Κυνικῶν δὲν εἶναι μόνον ἀρνητικὴ ἢ ὑποκειμενικὴ. Ἡ ἀσκησις τοῦ δικαιώματος, τὸ ὁποῖον ἔχει ὁ σοφός, νὰ «παραχαράτῃ» τὰ κίβδηλα «νομίσματα» τῶν «μαινομένων» δὲν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπὸν. Ἡ ἀμφισβήτησις τῶν καθιερωμένων θεσμῶν, ἐθίμων, κανόνων καὶ τρόπων συμπεριφορᾶς, ὡς καὶ τῶν πάσης φύσεως ἀλόγων προλήψεων, ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ κατὰ φύσιν ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου. Ἡ τάσις τοῦ σοφοῦ πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν οἰκογενειακῶν ἢ κοινωνικῶν του ὑποχρεώσεων ἐπιβάλλεται ἀπὸ τὴν ἀνάγκην νὰ ἀποφευχθοῦν αἱ «λαβαὶ» τῆς δουλείας. Ὁ σοφός πρέπει νὰ «πλένη λάχανα» διὰ νὰ μὴ κολακεύῃ τοὺς τυράννους, ἐὰν ζῇ ὑπὸ τυραννικὸν καθεστῶς. Τὸ νὰ πλένη λάχανα δὲν ἀποτελεῖ αὐτοσκοπὸν. Γενικῶς πρέπει νὰ διάγῃ «εὐτελῆ» βίον, διὰ νὰ μὴν ἐξαρτᾶται ἀπὸ δεσπότης, οἱ ὁποῖοι μόνον θὰ ἠδύναντο νὰ ἱκανοποιήσουν τὰς ἐκ τοῦ πολυτελοῦς βίου ἀπορροεούσας ἀνάγκας του. Ὁ «εὐτελής» βίος τὸν ἀπαλλάσσει ἐπὶ πλέον ἀπὸ τὴν «μέριμναν» καὶ τὴν φροντίδα διὰ τὸ μέλλον. Τὸν ἀπαλλάσσει ἐπίσης ἀπὸ τὸ αἶσθημα τοῦ φόβου ἔναντι τῶν κινδύνων, οἱ ὁποῖοι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀπειλήσουν τὴν ἐπιβίωσίν του. Ἐὰν ὁ πολυτελής βίος ἐπραγματοποιεῖτο εἰς μίαν κοινωνίαν κατὰ τρόπον ποὺ νὰ μὴ ἀποτελῇ «λαβὴν δουλείας», εἶναι πιθανὸν ὅτι οἱ Κυνικοὶ δὲν θὰ τὸν ἠργοῦντο.

Αἱ ἀπόψεις αὗται ἐπιβεβαιοῦνται ἐκ τῆς στάσεως τῶν Κυνικῶν ἔναντι τῆς ἐξελίξεως τῆς τεχνικῆς. Καταδικάζουν οὗτοι τὸ προμηθεϊκὸν πνεῦμα καὶ τὰ διάφορα «μηχανήματα», μὲ τὰ ὁποῖα ἐκδηλώνεται, διότι ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν «ἀφορμὴν τρυφῆς καὶ μαλακίας» διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Καταδικάζουν ἐπίσης αὐτό, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν μὲ ἀναχρονιστικὸν τρόπον «τεχνικὴν πρόοδον», διότι ὁδηγεῖ τοὺς ἀνθρώπους εἰς ὑπερβολικὴν «προμήθειαν» διὰ τὸ μέλλον των. Ἐν τούτοις θεωροῦν ὅτι ἡ γνῶσις, τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς χειροτέχνης ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου του, εἶναι, αὐτὴ καὶ μόνη, ἀξία τοῦ ὀνόματος τῆς ἐπιστήμης. Συνεπῶς τὴν τεχνικὴν καταδικάζουν διὰ τὰ ἀποτελέσματά της καὶ

διὰ τὸν τρόπον ποὺ χρησιμοποιεῖται εἰς ὠρισμένας κοινωνίας. Δὲν ἐπι-
καλοῦνται ἐναντίον τῆς τὸ ἰδεῶδες τῆς θεωρίας ἢ τῆς «σχολῆς», ὡς ἔ-
πραττον ἄλλοι ἀρχαῖοι Ἑλληνας στοχασταί.

Τὸ γεγονός ὅτι οἱ τεχνῖται δύνανται νὰ ἀσκήσουν τὸ ἔργον των
ὅπουδῆποτε ἀποτελεῖ ἐν ἀπὸ τὰ κυριώτερα ἐπιχειρήματα τῶν Κυνι-
κῶν, διὰ νὰ ὑποστηρίξουν τὸν κοσμοπολιτισμὸν των. Δὲν εἶναι ἀπαραί-
τητον νὰ ζῆ κανεὶς εἰς τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς του, διὰ νὰ ἀκολου-
θήσῃ τὸν κατὰ φύσιν βίον. Ἡ «φυγὴ» δὲν εἶναι ἀτύχημα κατὰ τὸν Τέ-
λητα. Ἀντιθέτως διευκολύνει τὴν ἀπαλλαγὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὰς
προλήψεις καθῆ εἶδους, αἱ ὁποῖαι συνδέονται μὲ τὰς πόλεις τῆς κλασ-
σικῆς Ἑλληνικῆς ἀρχαιότητος. Ὁ σοφὸς πρέπει νὰ εἶναι πλάνης καὶ
κοσμοπολίτης, διότι ὀφείλει νὰ εἶναι παρὼν παντοῦ ὅπου οἱ ἄνθρωποι
εἶναι ὑποδουλωμένοι εἰς τὴν «τρυφήν» καὶ τὸν «τῦφον» των, διὰ νὰ τοὺς
ἀπαλλάξῃ ἀπὸ τὰ νοσήματα αὐτά. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε ὁ Ὀδυσσεὺς μὲ
τὰς περιπλανήσεις του ἀποτελεῖ ὑπόδειγμα διὰ τὸν σοφόν. Ὁ κοσμοπολι-
τισμὸς τῶν Κυνικῶν τοὺς ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἄρνησιν τῆς παραδεδομένης
περὶ εὐγενείας ἀντιλήψεως. Εὐγενὴς εἶναι μόνον ὁ σοφὸς καὶ ὄχι ὁ ἐκ
καταγωγῆς ἐλεύθερος ἢ «γηγενής». Εὐγενεῖς εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι καὶ
οἱ βάρβαροι, οἱ ὁποῖοι εἶναι ἱκανοὶ νὰ ζοῦν φυσικὸν βίον περισσότερον
ἀπὸ τοὺς Ἀθηναίους ἢ τοὺς Θηβαίους, τουλάχιστον εἰς ὠρισμένας περι-
πτώσεις. Σημασίαν ἔχει ἡ διάκρισις σοφῶν καὶ «μαιομένων», ὄχι ἡ διά-
κρισις μεταξὺ ἐλευθέρων καὶ δούλων ἢ Ἑλλήνων καὶ Βαρβάρων. Ὁ
κοσμοπολιτισμὸς τῶν Κυνικῶν πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς συνεχίζων ἀνα-
λόγους ιδέας τοῦ Δημοκρίτου, τοῦ Ἰππίου ἢ τοῦ Ἀντιφῶντος τοῦ Σο-
φιστοῦ. Ἀποτελεῖ ὠλοκληρωμένην καὶ θετικὴν βιοθεωρίαν.

Τοῦτο εἶναι φανερόν ἀπὸ τὴν στάσιν τῶν Κυνικῶν ἐναντι τοῦ Με-
γάλου Ἀλεξάνδρου. Εἰς τὸ Π ε ρ ῖ Ἀ λ ε ξ ἄ ν δ ρ ο υ τ ῦ χ η ς
ἢ ἀ γ ω γ ῆ ς τοῦ Πλουτάρχου (329 Α κ. ἐ.) ἀποδίδεται εἰς τὸν
Ἀλέξανδρον ἡ ἀποψις ὅτι ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ θεωροῦνται συμ-
πολίται, ὅτι πατρίς των εἶναι ἡ οἰκουμένη, ὅτι ὅλοι οἱ «ἀγαθοὶ» εἶναι
συγγενεῖς μεταξὺ των, ὅτι μόνον οἱ «πονηροὶ» εἶναι ἀλλόφυλοι. Ἡ διά-
κρισις μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Βαρβάρων πρέπει νὰ στηρίζεται
ἐπὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας των, ὄχι τῆς καταγωγῆς των. Ὅλοι οἱ
ἄνθρωποι πρέπει νὰ διάγουν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ. Αὐτὸς ἦτο ὁ σκό-
πὸς τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀλεξάνδρου κατὰ τὸν Πλούταρχον. Ὁ Ἀλέ-
ξανδρος εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὡς δεύτερος Ἡρακλῆς, διότι καὶ αὐ-

τὸς θέλει νὰ ἐπαναφέρῃ τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸν κατὰ φύσιν βίον. Προβάλλει ὡς ὑπόδειγμα ὠρισμένας φυλάς τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν Ἰνδιῶν, τῶν ὁποίων ὁ βίος εἶναι ἀκόμη εὐτελέστερος τοῦ βίου τοῦ Διογένους, διότι δὲν χρειάζονται οὔτε κἀν «π ἡ ρ α ν». Ὁ Ἀλέξανδρος ὑπερτερεῖ μάλιστα τοῦ Διογένους, διότι «φιλοσοφεῖ δι' ἔργων» (331 Α κ. ἐ.). Οὕτω ὁ Ἀλέξανδρος πραγματοποιεῖ κατὰ τὸν Πλούταρχον τὸ πολιτικὸν πρόγραμμα τῶν Κυνικῶν. Ἡ μεῖξις τῶν γενῶν, τὴν ὁποίαν ἐπιδιώκει, εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν πολιτικὴν φιλοσοφίαν τῶν Κυνικῶν καὶ τοῦ Ζήνωνος. Ὁ Ἀλέξανδρος πραγματοποιεῖ διὰ τῆς βίας ὅ,τι ὁ Ἀντισθένης διὰ τῆς διαλεκτικῆς, τῆς ἐριστικῆς καὶ τῶν προτρεπτικῶν λόγων του.

Εἶναι πιθανὸν τὸ π ε ρ ῖ Ἀ λ ε ξ ἄ ν δ ρ ο υ τ ὄ χ η ς τοῦ Πλουτάρχου νὰ ἐκφράζῃ περισσότερον τὸ τί ἀνέμενον οἱ Κυνικοὶ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον καὶ ὀλιγώτερον τὰς ἰδικὰς του ἐπιδιώξεις. Οἱ Κυνικοὶ ἀναγνωρίζουν εἰς τὸν Ἀλέξανδρον εὐγενῆ φύσιν. Πιστεύουν ὅμως ὅτι ἡ φύσις αὐτὴ ἔχει ἀλλοιωθῆ ἀπὸ τὸν βασιλικὸν «τύφον» του. Αἱ πράξεις τοῦ Ἀλεξάνδρου, αἱ ὁποῖαι ἀπορρέουν ἀπὸ τὸν «τύφον» αὐτόν, ἡ ἀξίωσις του λ. χ. νὰ θεωρεῖται ὡς «υἱὸς τοῦ θεοῦ» συμφώνως πρὸς τὴν ἀνατολικὴν περὶ μονάρχου ἀντίληψιν ἢ ἡ ἐπιβολὴ τῆς «προσκυνήσεως» δὲν εἶναι δυνατόν νὰ τύχουν τῆς ἐπιδοκίμασις τῶν Κυνικῶν. Θὰ ἀπεδοκίμαζον ἐπίσης τὴν «ὀπλοχρησίαν» τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἂν καὶ ἐγνώριζεν οὗτος νὰ περιορίζῃ τὴν προσιδιάζουσαν εἰς τοὺς ἐνόπλους «ὑβριν», ὡς ἀποδεικνύει ἡ συμπεριφορὰ του ἔναντι τοῦ Φιλώτα ἢ τοῦ Κλείτου. Ρητῶς ἀποδοκιμάζουν τὰς καταστροφὰς ἢ δηλώσεις πού εἶναι ἡ ἀναπόφευκτος συνέπεια πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ὁ Κράτης λ. χ. κατακρίνει τὴν «κατασκαφὴν» τῶν Θηδῶν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἂν καὶ φαίνεται νὰ τὴν θεωρῇ ἀναπότρεπτον. Ἡ ἐπιβολὴ τῆς Μακεδονικῆς κυριαρχίας εἰς τὴν Ἑλλάδα φαίνεται ἐπίσης νὰ ἀντιμετωπίζεται μὲ ἐπιδοκίμασίαν ἀπὸ τοὺς Κυνικοὺς. Πιθανῶς ἐλπίζουν ὅτι μὲ αὐτὴν θὰ ἀνατραποῦν οἱ παρὰ φύσιν θεσμοὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ ἄστεως, καὶ ὅτι θὰ ἄρχουν νόμῳ ὅσοι δικαιοῦνται νὰ ἄρχουν φύσει. Ἴσως νὰ διεψεύσθη ἡ προσδοκία αὐτὴ τῶν Κυνικῶν.

Πάντως δὲν καταδικάζουν τὴν χρῆσιν βίας πρὸς ἐπιβολὴν τῶν συμφώνων πρὸς τὴν «φύσιν» καὶ τὴν «ἀλήθειαν» ἀρχῶν. Ὁ νόμος καὶ ἡ πολιτικὴ ἐξουσία εἶναι ὑποκατάστατα τῆς φιλοσοφίας διὰ τοὺς πολλούς. Οἱ

πολλοὶ ἀναγκάζονται οὕτω νὰ πράττουν κατὰ τὸ ὀρθόν, ἔστω καὶ ἂν δὲν τὸ γνωρίζουν.

Ἡ ἄποψις αὕτη τοῦ Κράτητος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παραλληλισθῆ πρὸς τὴν ἄποψιν τοῦ Spinoza, κατὰ τὴν ὁποίαν ὅλοι πρέπει νὰ ζοῦν συμφώνως πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, ἔστω καὶ ἐξαναγκαζόμενοι ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, διὰ νὰ ὑπάρξῃ πολιτικὴ κοινωνία (Tractatus Politicus, VI, 3). Ἐξ ἄλλου οἱ γνωρίζοντες τὸ ὀρθόν ἔχουν τὸ καθήκον τῆς ἀνυπακοῆς, ἂν ἡ πολιτικὴ ἐξουσία δίδῃ ἐντολὰς ἀντιθέτους πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, ὁπότε αὐτοαναιρεῖται (VII, 1). Τὸ καθήκον τῆς ἀνυπακοῆς διὰ τὸν ἀρχόμενον, ἂν αἱ ἐντολαὶ τοῦ ἀρχοντος δὲν συμφωνοῦν πρὸς τὸν ὀρθὸν λόγον, δέχονται καὶ οἱ Κυνικοί. Ὡς ὁ Spinoza, ὁ Διογένης παρατηρεῖ ὅτι ὁ «τετυφωμένος» ἢ «μαινόμενος» ἀρχὼν παύει νὰ εἶναι ἀρχὼν. Ὅφειλε δὲ νὰ ἀρχῇ καὶ νὰ «βασιλεύῃ» ὁ «νόμιμος» ἀρχόμενος, ἐφ' ὅσον γνωρίζει τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου.

Ὁ ἀνωτέρω παραλληλισμὸς τῆς πολιτικῆς φιλοσοφίας τῶν Κυνικῶν πρὸς μίαν ὠλοκληρωμένην φιλοσοφίαν τῆς πράξεως, ὡς εἶναι ἡ φιλοσοφία τοῦ Spinoza, δεικνύει ὅτι ἡ σκέψις τῶν Κυνικῶν δὲν ἀποτελεῖ διόλου ἔκφρασιν ἐνὸς ἀνεξελέγκτου ὑποκειμενισμοῦ. Δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀποδοθῆ, ὡς τὸ πράττει ὁ Hegel, εἰς τοὺς Κυνικοὺς ἡ ἄποψις ὅτι ἀπόλυτον ἀξίαν καὶ ὑπέρτατον νόμον ἀποτελοῦν αἱ ὑποκειμενικαὶ παρορμήσεις ἐκάστου. Εἶναι ἀξιοπρόσεκτον ἄλλωστε τὸ γεγονός ὅτι ἡ Κυνικὴ φιλοσοφία φαίνεται ἐντελῶς ξένη πρὸς ὠρισμένας συγχρόνους ἐκδηλώσεις ἐξωλογικοῦ δογματισμοῦ, αἱ ὁποῖαι πράγματι ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἔμφυτον τάσιν εἰς τὸν ἄνθρωπον, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς νοοτροπίας τοῦ παιδὸς ἢ τοῦ πρωτογόνου, νὰ μεταβάλλῃ εἰς ὑποστάσεις ἢ ἀξίας καθολικοῦ κύρους τὰς ὑποκειμενικάς του προτιμήσεις. Τὸν ὑποκειμενισμὸν αὐτὸν οἱ Κυνικοὶ θὰ ἐχαρακτήριζον ὡς στάσιν «τετυφωμένου» ἀνθρώπου.

Ἀντιθέτως, ἡ σκέψις τῶν Κυνικῶν ἔχει ἀμεσωτέραν σχέσιν πρὸς τὴν ἄποψιν ὅτι καὶ ἡ θρησκευτικὴ πίστις ἀκόμη πρέπει νὰ ἐκδηλώνεται ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ ὀρθοῦ λόγου καὶ ὅτι ἡ θρησκεία δὲν πρέπει νὰ ἀντιβαίῃ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις μιᾶς ὀρθολογικῆς ἠθικῆς. Οἱ Κυνικοὶ καταδικάζουν τὰ Ἐλευσίνεια Μυστήρια διότι «εὐτελεῖς τινες» ἐξασφαλίζουν διὰ τῆς μυσήσεως εἰς αὐτὰ τὴν μακαριότητα, ἐνῶ ἄνδρες ὡς ὁ Ἐπαμεινώνδας ἀποκλείονται τῆς μακαριότητος αὐτῆς, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχουν ὑποστῆ τὴν δοκιμασίαν τῆς μυσήσεως. Ὁ Βολταῖρος, σκεπτόμενος

κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, καταδικάζει τὸν τύπον ἐκεῖνον τῆς θρησκευτικῆς πίστεως, ὁ ὁποῖος ἀποκλείει τῆς σωτηρίας τὸν Μάρκον Αὐρήλιον, ἐνῶ θεωρεῖ «ἅγιον» τὸν ἠθικῶς κατώτερόν του Κωνσταντῖνον τὸν Μέγαν.

Ἡ κριτικὴ αὐτὴ ὠρισμένων θρησκευτικῶν δοξασιῶν ὁδηγεῖ τοὺς Κυνικοὺς εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἀληθῶς εὐσεβεῖς καὶ πραγματικὰ τέκνα τοῦ Διὸς εἶναι οἱ σοφοί, οἱ ὁποῖοι πράττουν συμφῶνως πρὸς τὰς ἐντολὰς τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀπόλλωνος καὶ «παραχαράττουν» τὰ κίβδηλα «νομίσματα» τῶν πολλῶν. Ἐδῶ ὑπάρχει μία προδιαγραφή τῆς περὶ πολιτικῆς θρησκείας θεωρίας τοῦ Rousseau (*Contrat Social*, βιβλ. IV, κεφ. 8). Μία ὑγιῆς πολιτικὴ κοινωνία εἶναι νοητὴ κατὰ τὸν Rousseau. μόνον ἐάν οἱ πολῖται πιστεύουν ὅτι οἱ νόμοι εἶναι ἱεροί, ὅτι ἅγιοι καὶ μακάριοι, «θεοφιλεῖς» ὡς θὰ ἔλεγεν ὁ Σωκράτης, εἶναι οἱ δίκαιοι, ἀσεβεῖς δὲ οἱ ἄδικοι καὶ παράνομοι. Δι' αὐτὸ καὶ ἡ πολιτικὴ αὐτὴ θρησκεία, ἡ ὁποία περιορίζεται εἰς ἐλάχιστα δόγματα, εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' ὅλους τοὺς πολίτας. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν κατὰ φύσιν λατρείαν τοῦ Διὸς ἢ τοῦ Ἀπόλλωνος, ὡς τὴν ἀντιλαμβάνονται οἱ Κυνικοί. Οὗτοι εἶναι συνεπέστεροι τοῦ Rousseau, διότι ἡ ὀρθὴ λατρεία, ὡς τὴν ἀντιλαμβάνονται, ἀπαιτεῖ νὰ θεωροῦνται ὡς θεῖαι ἐπιταγαὶ αἱ ἀπαιτήσεις τοῦ νόμου τῆς φύσεως, ὁ ὁποῖος ἔχει καθολικὸν κῦρος. Ἡ πολιτικὴ θρησκεία τοῦ Rousseau προϋποθέτει μᾶλλον ὅτι ἱεροί εἶναι οἱ νόμοι τοῦ συγκεκριμένου κράτους, ἐφ' ὅσον βεβαίως ἐκφράζουν τὴν γενικὴν καὶ ἔλλογον βούλησιν (*volonté générale*) τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Τὸν ἴδιον ὀρθολογικὸν χαρακτήρα μὲ τὴν κατὰ φύσιν θρησκείαν τῶν Κυνικῶν ἐμφανίζει ἡ περὶ θρησκευτικῆς πίστεως θεωρία ὡς ἐκτίθεται εἰς τὸ ἔργον τοῦ Kant, Ἡ θ ρ η σ κ ε ἰ α ἐ ν τ ὀ ς τ ῶ ν ὀ ρ ἰ ῶ ν τ ο ῦ ἀ π λ ο ῦ Λ ὀ γ ο υ. Ἡ κατηγορικὴ προσταγή, ἡ ὁποία ἐκφράζεται μὲ τὸ ἠθικὸν καθῆκον, εἶναι αὐτόνομος καὶ ὡς ἐκ τούτου δὲν θεμελιούται ἐπὶ τῆς πίστεως εἰς τὴν ὑπαρξίν τοῦ Θεοῦ. Ἡ πίστις ὁμως εἰς τὴν ὑπαρξίν του ἐπιτρέπει τὴν σύνδεσιν τοῦ κόσμου τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν μὲ τὸν κόσμον τῆς πραγματικότητος. Ἡ θρησκευτικὴ πίστις μᾶς ἐπιτρέπει νὰ παραστήσωμεν τὴν ἠθικὴν τελεολογίαν ὡς συνυφασμένην πρὸς τὴν σκοπιμότητα τῆς Δημιουργίας, τὸ δὲ ἠθικὸν καθῆκον ὡς θεῖον θέλημα. Αἱ ἰδέαι αὗται ἐμφανίζονται βεβαίως ὑπὸ ἀφελῆ καὶ ὑποτυπώδη μορφήν εἰς τοὺς Κυνικούς. Πάντως ἡ προτεραιότης τοῦ ὀρθοῦ λόγου, ὡς ἐκδηλοῦται εἰς τὴν περὶ ὀρθοῦ βίου ἀποψίντων, προϋποθέτει ὅτι θεοφιλῆς εἶναι ὁ ἐνάρετος καὶ ὄχι τὸ ἀντίθε-

τον. Τὴν ἀποψιν αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν ἐκθέτει ὁ Σωκράτης εἰς τὸν *E u t u f r o n a* τοῦ Πλάτωνος, συμμερίζεται ἀναμφιδόλως καὶ ὁ Kant. Ἡ κριτικὴ τῶν διαφόρων ἱστορικῶν θρησκευτῶν, ἡ ὁποία ὑπάρχει εἰς τὸ ἔργον τοῦ Bayle καὶ τοῦ Fontenelle, ἀναπτύσσεται δὲ ὑπὸ τῶν φιλοσόφων τοῦ 18ου αἰῶνος, γίνεται μὲ δάσιν τὸ αἶτημα τῆς ὑποταγῆς τῆς θρησκευτικῆς πίστεως εἰς τὴν ὀρθολογικὴν ἠθικὴν.

Ὁ πρακτικὸς ὀρθολογισμὸς τῶν Κυνικῶν δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τὴν ἀποψιν τοῦ Kant ὅτι αἱ προϋποθέσεις καὶ ἀρχαὶ τοῦ καθαροῦ πρακτικοῦ Λόγου παρουσιάζουν τὴν ἰδίαν «ἐπιστημονικὴν» τρόπον τινὰ βεβαιότητα μὲ τὰς προϋποθέσεις τοῦ θεωρητικοῦ Λόγου. Βεβαίως οἱ Κυνικοὶ ἀμφισβητοῦν ἀπολύτως τὴν δυνατότητα τοῦ θεωρητικοῦ λόγου ὅπως γνωρίσῃ τὴν πραγματικότητα, ἐνῶ ὁ Kant παραδέχεται τὴν δυνατότητα αὐτὴν, ἀλλὰ τὴν περιορίζει μόνον εἰς τὰ φαινόμενα. Ἐξ ἄλλου οἱ Κυνικοὶ θεμελιώνουν τὴν ἀπορρέουσαν ἐκ τῆς πράξεως γνώσιν ἐπὶ μιᾷ ἐν μέρει ὀλιστικῆς ὄντολογίας καὶ ὀνοματοκρατικῆς γνωσιολογίας. Αἱ ἀπόψεις αὗται εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὴν ὄντολογίαν καὶ τὴν γνωσιολογίαν τοῦ Kant. Βασικὴ ὁμοῦς ἀρχὴ τῆς ἠθικῆς θεωρίας τοῦ Kant εἶναι ὅτι αἱ διέπουσιν τὸ ὀρθῶς πράττειν ἀρχαὶ παρουσιάζουν ἀπόλυτον λογικὴν βεβαιότητα. Τὴν ἀποψιν αὐτὴν ἀνευρίσκομεν εἰς τὰ καθαρῶς Σωκρατικὰ κείμενα καὶ εἰς τὰ κείμενα τῶν Κυνικῶν, ἐνῶ ὁ Πλάτων ἀφίσταται αὐτῆς, ὁ δὲ Ἀριστοτέλης τὴν ἀρνεῖται ρητῶς. Οὕτω ἐξηγεῖται τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἐπέδειξαν φιλόσοφοι ἐπηρεαζόμενοι ἀπὸ τὴν σχέσιν τοῦ Kant, ὡς ὁ Paul Natorp, διὰ τοὺς Κυνικούς.

Ἡ ὀρθολογικὴ ἀντιμετώπισις τῆς ἀνθρωπίνης πράξεως ὑπὸ τῶν Κυνικῶν ἐξηγεῖ καὶ τὴν ἐπίδρασιν, τὴν ὁποῖαν ἤσκησαν ἐπὶ τῆς κριτικῆς τοῦ πολιτισμοῦ, ὡς ἐκφράζεται εἰς τὸ *Discours, sur... l'Inégalité* τοῦ J. J. Rousseau. Ἡ περιγραφή τοῦ βίου τῶν πρώτων ἀνθρώπων εἶναι σχεδὸν ἡ ἰδία εἰς τοὺς Κυνικούς καὶ τὸν Rousseau. Καὶ οἱ δύο τονίζουσι τὴν ἀπλότητα τοῦ βίου τῶν πρώτων ἀνθρώπων, τὴν ἀνυπαρξίαν εἰς αὐτοὺς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας καὶ χρηματιστικῆς οἰκονομίας, τὸν φιλειρηνικὸν τῶν χαρακτήρα, ὡς καὶ τὴν ἀπουσίαν τοῦ αἰσθήματος τῆς διακρίσεως μεταξὺ τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ. Τὸ γνῶρισμα αὐτὸ τῶν πρώτων ἀνθρώπων οἱ Κυνικοὶ ὀνομάζουσι «εὐήθειαν», ὁ δὲ Rousseau «ἀθωότητα».

Ἡ μετέπειτα ἐξέλιξις τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελεῖ παρακμὴν καὶ διὰ τοὺς Κυνικούς καὶ διὰ τὸν Rousseau, διότι οἱ ἀνθρωποὶ δημιουργοῦν ἀν-

ταγωνιστικάς σχέσεις μεταξύ των, προσφεύγουν εις τήν βίαν, φοβούνται οί μὲν τοὺς δὲ καὶ χάνουν τήν ἠθικὴν των ἀθωότητα. Αἰτία τῆς παρακμῆς αὐτῆς εἶναι καὶ διὰ τοὺς Κυνικοὺς καὶ διὰ τὸν Rousseau ἡ ὑπερβολικὴ φροντίς τοῦ ἀνθρώπου διὰ τὸ μέλλον του. Οἱ Κυνικοὶ ἀναφέρονται εἰδικώτερον εἰς τήν προσπάθειαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἀποφύγη τὸν θάνατον, ἐνῶ δὲ Rousseau ἀναφέρεται γενικώτερον εἰς τὸ αἶσθημα τῆς αὐτοσυντηρήσεως, τὸ ὁποῖον ὁμοίως γεννᾶται ἀπὸ τὸ γεγονός δτι ὁ ἄνθρωπος ἠναγκάσθη νὰ ἀντιμετωπίσῃ ὠρισμένους κινδύνους. Ἡ ἐξήγησις τῆς μερίμνης καὶ τοῦ φόβου διὰ τὸ μέλλον μένει ἀσαφῆς εἰς τοὺς Κυνικοὺς. Ὁ Προμηθεὺς φαίνεται ἀπλῶς νὰ συμβολίζῃ τὸ αἶσθημα αὐτὸ τοῦ φόβου ἔναντι τοῦ μέλλοντος καὶ συγχρόνως τήν ἱκανότητα τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐπινοῇ «μηχανήματα».

Καὶ οἱ Κυνικοὶ καὶ ὁ Rousseau πιστεύουν δτι τὰ διάφορα «μηχανήματα», τὰ ὁποῖα εὑρεν ὁ ἄνθρωπος διὰ νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τοὺς διάφορους κινδύνους, πραγματικούς ἢ φανταστικούς, πού ἀπειλοῦν τήν ὕπαρξιν του, κατέστησαν αὐτὸν μαλθακὸν καὶ «τρυφῶντα». Ὁ ἄνθρωπος θέλησε νὰ διασφαλίσῃ τὰ ἐπιτεύγματά του. Οὕτω προέκυψε ὁ θεσμὸς τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ὁ ὁποῖος καὶ διὰ τοὺς Κυνικοὺς καὶ διὰ τὸν Rousseau εἶναι κάτι τὸ «τεχνητόν». Τὰ κείμενα τῶν Κυνικῶν εἶναι κάπως ἀσαφῆ ὡς πρὸς τήν γένεσιν τοῦ θεσμοῦ τούτου ὡς καὶ τῆς χρηματιστικῆς οἰκονομίας. Αὐτὴ καθίσταται ἀναγκαία λόγῳ τῆς ἐξελιξέως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἐμφανίσεως περισσότερον πολυπλόκων μορφῶν συναλλαγῆς μεταξύ τῶν ἀνθρώπων κατὰ τὸν Rousseau. Πάντως οἱ Κυνικοὶ καὶ ὁ Rousseau ἐξηγοῦν τήν γένεσιν τῆς πολιτικῆς κοινωνίας καὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας ἐκ τῆς ἀνάγκης ὅπως περιορισθῇ ὁ ἀνταγωνισμὸς μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, ὁ ὁποῖος ἀπορρέει ἀπὸ τὴν περὶ τὴν κτήσιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν πλεονεξίαν. Ἡ πολιτικὴ ἐξουσία ὁμοίως ἀποτελεῖ ἐν συνεχείᾳ αἰτίαν ὀξύνσεως τοῦ μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ἀνταγωνισμοῦ κατὰ τοὺς Κυνικοὺς ὅσον καὶ κατὰ τὸν Rousseau. Ἡ ἀνάλυσις πάντως τῆς μεταβάσεως ἐκ τοῦ κατὰ φύσιν βίου εἰς τὸν πολιτιστικῶς προηγμένον βίον τῆς πολιτικῆς κοινωνίας εἶναι πληρεστέρα εἰς τὸν Rousseau ἀπὸ δ,τι εἶναι εἰς τοὺς Κυνικοὺς. Ὁ Rousseau λαμβάνει ὑπ' ὄψιν του τὴν ἐξέλιξιν ὅλων τῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ εἰδικώτερον τῆς γλώσσης. Οἱ Κυνικοὶ δὲν φαίνεται νὰ ἔχουν διαμορφώσει ὠλοκληρωμένην θεωρίαν ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ἀν καὶ τὸ ἦθος καὶ ἡ γλῶσσα

τῶν «τετυφωμένων» ἀνθρώπων διαφέρει κατ' αὐτοὺς τῆς γλώσσης καὶ τοῦ ἤθους τοῦ σοφοῦ καὶ τῶν πρώτων ἀνθρώπων.

Ἐναντιθέτως οἱ Κυνικοὶ εἶναι σαφέστεροι τοῦ Rousseau ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐπαγόδου εἰς κοινωνικὸν βίον παραπλήσιον πρὸς τὸν κατὰ φύσιν. Τὴν ἐπάνοδον αὐτὴν θεωροῦν δυνατὴν, ὅταν ὀξυνθῆ ἄχρις ὑπερβολῆς ἢ «τρυφή» καὶ ἢ «μανία» τῶν πολλῶν. Τότε αὐτοὶ θὰ ἀναγκασθοῦν νὰ δεχθοῦν τὴν σπύριον παρέμβασιν τοῦ σοφοῦ, ἢ ὅποια εἶναι δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῆ εἴτε διὰ τῆς πειθοῦς, εἴτε διὰ τῆς βίας. Ὁ Rousseau δὲν εἶναι σαφὴς ἐν προκειμένῳ, ἴσως διότι δὲν θεωρεῖ ὡς δυνατὴν τὴν ἐπιστροφήν εἰς μίαν κοινωνικὴν ὀργάνωσιν παραπλησίαν πρὸς τὸν κατὰ φύσιν βίον. Τὸ μόνον ποὺ εὐχεται εἶναι ἢ παρεμπόδισις ἢ τουλάχιστον ἢ ἐπιβράδυνσις τῆς πολιτιστικῆς ἐξελιξέως. Τοῦτο εἶναι σαφές καὶ ἐκ τῆς ἐπιθυμίας, τὴν ὅποιαν ἐκφράζει εἰς τὴν *Lettre à d' Alembert sur les spectacles*, ὅπως μὴ ὑπάρξῃ θέατρον εἰς τὴν Γενεύην.

Ὡς πρὸς τὸ πλεόν ἐπιθυμητὸν εἶδος πολιτικῆς κοινωνίας, ὑπάρχει ἀναμφισβότως ἀναλογία μεταξὺ τῶν ἀπόψεων τῶν Κυνικῶν, ἰδίᾳ δὲ τοῦ Ἐπιθέτου καὶ τοῦ Κράτητος, καὶ τῶν ἀπόψεων τοῦ Rousseau. Οἱ Κυνικοὶ καὶ ὁ Rousseau θαυμάζουν τὴν Σπάρτην, ὡς καὶ τὸν τρόπον ζωῆς καὶ τὴν παιδείαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἀμφότεροι ἐκτιμοῦν τὴν μεταξὺ τῶν «Ὁμοίων» θεωρητικῶς ὑπάρχουσαν οἰκονομικὴν ἰσότητα. Ὁ Κράτης καὶ οἱ μεταγενέστεροι Κυνικοὶ τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς ἐποχῆς εὐχονται ὅπως μὴ ὑπάρχῃ μεγάλη οἰκονομικὴ ἀνισότης μεταξὺ τῶν πολιτῶν. Τὸ ἴδιον εὐχεται καὶ ὁ Rousseau. Οὕτω θὰ πραγματοποιηθῆ τρόπος ζωῆς ὅσον τὸ δυνατὸν «εὐτελέστερος», τὸν ὅποιον προτιμοῦν οἱ Κυνικοὶ καὶ ὁ Rousseau. Ὁξεῖς ἀνταγωνισμοὶ δὲν θὰ ὑπάρχουν καί, ἐφ' ὅσον οἱ πολῖται θὰ ἔχουν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τὸν «τύφον» καὶ τὴν «μανίαν» τῶν, θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ περιορισθῆ ἢ μεταξὺ ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων ἀπόστασις. Κατὰ τοὺς Κυνικοὺς ὁμοίως ἢ ἀπόστασις αὐτὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξαλειφθῆ ἐντελῶς. Κατὰ τὸν Rousseau (*Contrat Social*) τὸ σύνολον τῶν πολιτῶν, ἐφ' ὅσον ἢ βούλησις του εἶναι ἔλλογος, εἶναι ὁ φυσικὸς φορεὺς τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας. Ὁ Rousseau θεωρεῖ ὅτι ἢ καλλιτέρα πολιτικὴ κοινωνία δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ εἰς περιορισμένην δημογραφικῶς καὶ κατ' ἕκτασιν πόλιν, ὡς ἢ Γενεύη. Οἱ Κυνικοὶ ἀντιθέτως φαίνεται νὰ πιστεύουν ὅτι ἢ πλησιέστερα πρὸς τὴν κατὰ φύσιν κοινωνίαν πόλις εἶναι ἢ «ἐν κόσμῳ». Μόνον εἰς μίαν οἰκου-

μενικὴν πόλιν εἶναι δυνατόν νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ «παραχάραξις τοῦ νομίσματος» καὶ ἡ ἀπαλλαγὴ τῶν ἀνθρώπων ἐκ τοῦ «τύφου» των, τὸν ὁποῖον θεωροῦν ὡς ἀποτέλεσμα τῆς «τρυφῆς» των.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Antisthenis Fragmenta, ed. F. Caizzi, Milano-Varese, 1966.

[Ἀντισθένης] Ἐπιστολαί, ἐν R. Hercher, Epistolographi Graeci, Paris 1873.

Aristotelis Fragmenta Selecta, ed. W.D. Ross, Oxford 1955.

Aristotelis Ethica Nicomachea, ed. I. Bywater, Oxford, 1894.

Aristotelis Politica, ed. W.D. Ross, Oxford 1957.

Aristotelis Metaphysica, ed. W. Jaeger, Oxford, 1957.

H. von Arnim, Xenophon's Memorabilien und Apologie des Sokrates, Kopenhagen, 1923.

H. von Arnim, Leben und Werke des Dio von Prusa, Berlin, 1898.

E. Vernon Arnold, Roman Stoicism, London, 1958^a.

P. Aubenque, La Prudence chez Aristote, Paris, 1963.

M. Aurelius Antoninus, In semet ipsum, ed. A. I. Trannoy, Paris, 1964.

H.C. Baldry, The Unity of Mankind in Greek Thought, Cambridge, 1965.

A. Bayonas, The Idea of Legislation in the Earlier Platonic Dialogues, Athens, 1966.

A. Μπαγιόνα, Ἡ Ἐννοια τῆς Προόδου καὶ ἡ Μεθοδολογία τῆς Ἱστορίας, Ἀθήνα, 1970.

J. W. Beardslee, The use of φύσις in 5th Century Literature, Chicago, 1918.

J. Bernays, Lucian und die Kyniker, Berlin, 1879.

G. Boas, Rationalism in Greek Philosophy, Baltimore, 1961.

G. Boas and A.O. Lovejoy, Primitivism and related ideas in antiquity, Baltimore, 1935.

E. Bréhier, Les Idées philosophiques et religieuses de Philon d' Alexandrie, Paris, 1950^a.

Ε. Π. Μπαγιόνας Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

- E. Bréhier, *Chrysippe et l'ancien stoïcisme*, Paris, 1951².
- J. B. Bury, *The Idea of Progress*, New York, 1955².
- L. Campbell, *The Sophistes and Politicus of Plato*, Oxford, 1867.
- Ch. Chappuis, *Antisthène*, Paris, 1854.
- P. Decharme, *La critique des traditions religieuses chez les Grecs des origines au temps de Plutarque*, Paris, 1904.
- Descartes, *Oeuvres et Lettres*, σειρά Pléiade, Paris, 1952.
- H. Diels, *Antike Technik*, Leipzig, 1924².
- Diogenis Laertii, *Vitae Philosophorum*, ed. H. S. Long, t. 2, Oxford, 1964.
- [Διογένους] *Ἐπιστολαί*, ἐν R. Hercher, *Epistolographi Graeci*, Paris, 1873.
- Dionis Chrysostomi *Orationes*, ed. L. Dindorf, 2 τόμοι, Leipzig, 1857.
- E. R. Dodds, *The Greeks and the Irrational*, Boston, 1957.
- A. D. Drachmann, *Atheism in pagan antiquity*, ἀγγλ. μετάφρ. London, 1922.
- D. R. Dudley, *A history of Cynicism from Diogenes to the 6th Century A. D.*, London, 1937.
- F. Dümmler, *Akademika; Beiträge zur Literaturgeschichte der Sokratischen Schulen*, Giessen, 1889.
- F. Dümmler, *Prolegomena zu Platons Staat*, Basel, 1891.
- F. Dümmler, *Kleine Schriften*, Bonn, 1882, t. I.
- W. Eckstein, *Das antike Naturrecht in sozialphilosophischer Beleuchtung*, Wien, 1926.
- Entretiens publiés par la Fondation Hardt pour l'étude de l'antiquité classique, Tome VIII, *Grecs et Barbares*, Genève, 1961. Tome XI, *La Politique d'Aristote*, Genève, 1964.
- Epictète, *Entretiens*, texte établi et traduit par A. Jagu et J. Souilhé, Paris 1943-1965, 4 τόμοι.

- G. C. Field, *Plato and his contemporaries*, London, 1967^a.
- M. Finley, ed., *Slavery in classical Antiquity*, Cambridge, 1960.
- M.H. Fisch, *Alexander and the Stoics*, *American Journal of Philology*, 58, 1937, σσ. 59-82 καὶ 129-151.
- H. Francotte, *L' Industrie dans la Grèce ancienne*, 2 Tόμοι, Bruxelles, 1900-1901.
- K. von Fritz, *Quellenuntersuchungen zu Leben und Philosophie des Diogenes von Sinope*, Leipzig, 1926. *Philologus Suppl.* 18.2.
- U. Galli, *Platone e il nomos*, Torino, 1937.
- J. Geffken, *Kynika und Verwandtes*, Heidelberg, 1901.
- C. M. Gillespie, *The logic of Antisthenes*, *Archiv für Geschichte der Philosophie*, 26, 1913, σ. 479 κ.έ., 27, 1914, σ. 17 κ.έ.
- G. Glotz, *Le travail dans la Grèce ancienne*, Paris, 1920.
- G. Glotz, *La Cité Grecque*, Paris, 1953.
- K. W. Göttling, *Diogenes der Kyniker oder die Philosophie des Griechischen Proletariats*, *Gesammelte Abhandlungen*, I, Halle, 1851, σσ. 251-277.
- W. C. Greene, *Moirai, fate, good and evil in Greek thought*, Harvard, 1944.
- G. M. A. Grube, *Antisthenes was no logician*, *Tr. American Philological Association*, LXXX, 1, 1950.
- G. M. A. Grube, *The Greek and Roman Critics*, London, 1965.
- W. K. C. Guthrie, *In the beginning, some Greek views on the origins of life and the early state of man*, London, 1957.
- W. K. C. Guthrie, *A History of Greek Philosophy*, T.I-III, Cambridge, 1962-1969.
- M. Hammond, *City state and world state in Greek and Roman political theory until Augustus*, Cambridge, Mass., 1951.

- F. Heinmann, *Nomos und Physis*, Basel, 1945.
- O. Hense, *Bion bei Philon*, Rhein. Museum, 47, 1892.
- R. Hoistadt, *Cynic hero and cynic king*, Studies in the Cynic conception of man, Uppsala, 1948.
- J. Humbert, *Socrate et les petits Socratiques*, Paris, 1967.
- F. Jacoby, *Die Fragmente der Griechischen Historiker*, Zweiter Teil B, Leiden, 1923.
- A. Jagu, *Zénon de Citium*, Paris, 1945.
- Fr. Jodl, *Geschichte der Ethik als philosophischer Wissenschaft*, 2 τόμοι, Stuttgart und Berlin, 1930*.
- G. Joël, *Geschichte der antiken Philosophie*, Tübingen, 1921.
- J. W. Jones, *The Law and legal Theory of the Greeks*, Oxford, 1956.
- P. Jouguet, *L'Impérialisme Macédonien et l'hellénisation de l'Orient*, Paris 1961*.
- Julien, *Oeuvres Complètes*, t. 2, 1ère partie, éd. G. Rochefort, Paris, 1963.
- H. Kesters, *Antisthène, de la Dialectique*, Etude critique et exégétique sur le 26ème Discours de Thémistius, Université de Louvain, Recueil des Travaux, 2e série, 31e fasc., Louvain, 1935.
- [Κράτητος] *Ἐπιστολαί*, ἐν R. Hercher, *Epistolographi Graeci*, Paris, 1873.
- I. Lana, *Tracce di dottrine cosmopolitiche in Grecia prima del Cinismo*, *Rivista di Filologia*, 29, 1951, σ. 193-216.
- A. Lesky, *Ἱστορία τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Λογοτεχνίας*, μετφρ. Ἀγ. Τσοπανάκη, Θεσσαλονίκη, 1964.
- H. I. Marrou, *Histoire de l'Education dans l'Antiquité*, Paris, 1950*.
- V. Martin, *Un Recueil de Diatribes Cyniques*, Pap. de Genève, inv. 271. *Museum Helveticum*, 16, 1959, σσ. 77-115.

- R. Mondolfo, *La Comprensione del soggetto umano nell' Antichità Classica*, Firenze, 1958.
- R. Mondolfo, *Rousseau e la coscienza moderna*, Firenze, 1959.
- J. Ferrater Mora, *Cyniques et Stoïciens*, *Revue de Métaphysique et de Morale*, 62, 1957, σσ. 20-36.
- M. Mühl, *Die antike Menschheitsidee*, Leipzig, 1928.
- A. Nauck, *Tragicorum Graecorum Fragmenta*², επανέκδοσις ὑπὸ B. Snell, Hildesheim, 1964.
- W. L. Newman, *The politics of Aristotle*, 4 τόμοι, Oxford, 1887.
- Fr. Ollier, *Le Mirage Spartiate*, 2 Τόμοι, Paris, 1943.
- Philo Alexandrinus, *Opera quae supersunt*, ed. L. Cohn et P. Wendland, Berlin, 1905, 6 τόμοι (ed. minor).
- Philosophorum Graecorum Fragmenta*, ed. Fr. Mullach, Paris, 1881, II, σσ. 261-395.
- Plato's Gorgias*, ed. E. R. Dodds, Oxford, 1959.
- Platonis Opera*, 5 τόμοι, ed. J. Burnet, Oxford, 1899-1905.
- Plutarch's Moralia*, ed. and engl. transl. by F.C. Babbitt, London, 1936, (σειρά Loeb), 2ος Τόμος.
- Poetarum Philosophorum Fragmenta*, ed. H. Diels, Berlin, 1901.
- M. Pohlenz, *La Liberté grecque*, γαλλ. μετάφρ., Paris, 1956.
- A.N.M. Rich, *The Cynic conception of αὐτάρκεια*, *Mnemosyne*, IX, 1956, σσ. 23-29.
- L. Robin, *La Pensée Hellénique des Origines à Epicure*, Paris, 1942. *
- J.J. Rousseau, *Le Contrat Social*, éd. M. Halbwachs, Paris, 1943.
- J.J. Rousseau ἐν C. E. Vaughan, *Jean-Jacques Rousseau, The Political Writings*, 2 τόμοι, Oxford, 1962.
- G. Rudberg, *Diogenes the Cynic and Marcus Aurelius*, *Eranos*, 47, 1949, σσ. 7-112.
- F. Sayre, *Greek Cynicism and sources of Cynicism*, Baltimore, 1948.
- Sextus Empiricus, *Outlines of Pyrrhonism*, ed. and

- transl. R. G. Bury, Cambridge Mass., 1954, Τόμοι I και II.
- I. Στοβαίου, Ἐκλογῶν, Ἀποφθεγμάτων, Ὑποθηκῶν, ἔκδ. C. Wachsmuth καὶ O. Hense, Berlin, φωτ. ἀνατ. 1958.
- W.W. Tarn, Alexander the Great, T. II, Sources and Studies, Cambridge, 1950.
- W.W. Tarn, Hellenistic Civilization, London, 1966².
- J. Tate, Antisthenes was not an allegorist, *Eranos*, LI, 1953, σ. 14-22.
- A. F. Taylor, Plato, the man and his work, London 1960².
- Teletis reliquiae, ed. O. Hense, Tübingen, 1909².
- Themistii Orationes, ed. W. Dindorf, Leipzig, 1832.
- P. Valette, Phénix de Colophon et la poésie Cynique, *Revue de Philologie*, XXXVIII, 1913, σσ. 162-182.
- M. Vanhoutte, La Philosophie politique de Platon dans les Lois, Louvain, 1954.
- A. Verdross-Drossberg, Grundlinien der Antiken Rechts- und Staatsphilosophie, Wien, 1946.
- H. Wallon, Histoire de l'esclavage dans l'antiquité, Paris, 1879.
- T.B.L. Webster, Studies in later Greek Comedy, Manchester, 1953.
- W.L. Westermann, The slave systems of Greek and Roman Antiquity, Memoirs of the American Philosophical Society, Philadelphia, 1955.
- E. Wolf, Griechisches Rechtsdenken, Τόμος III, 1, Frankfurt a. M., 1954.
- Xénophon, Le Banquet, Apologie de Socrate, éd. F. Ollier, Paris, 1962.
- Xenophontis Opera omnia, ed. A.C. Marchant, Τόμοι II και IV, Oxford, 1921².
- Xenophontis, De republica Atheniensium, ed. E. Kalinka, Stuttgart, 1961.
- E. Zeller, Die Philosophie der Griechen in ihrer Geschichtlichen Entwicklung, T. II, 1, Leipzig, 1922².
- A. Zimmern, The Greek Commonwealth, Oxford, 1931².

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ . . . . . Σελ. 5

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Ἡ ἠθικὴ τέχνη κατὰ τοὺς Κυνικοὺς . . . . . » 11

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Ὁ νόμος τῆς Φύσεως . . . . . » 27

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Ἡ οὐτοπία τῶν Κυνικῶν . . . . . » 49

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ἡ πῶσις τῆς φυσικῆς κοινωνίας καὶ ἡ γένεσις τοῦ
θεσμοῦ τῆς δουλείας . . . . . » 59

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄

Οἱ Κυνικοὶ καὶ ἡ ἀρίστη ἱστορικὴ πόλις . . . . . » 69

ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΙΣ . . . . . » 99

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ . . . . . » 109

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Τύποις «ΠΡΟΜΗΘΕΥΣ», Καλλιδρομίου 14 — Τηλ. 625.127

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006